

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ
ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ НОВОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Виконала студентка 2 курсу
РО1–М19 групи
(денна форма навчання)
спеціальності 013 Початкова освіта
Бабак Олеся Валентинівна

Керівник:
Ковальчук О. В., старший викладач
кафедри теорії та методик початкової
освіти, кандидат педагогічних наук

Рецензент:
Бабюк Т.Й., доцент кафедри теорії та
методик дошкільної освіти, кандидат
педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	0
шибка! Закладка не определена.	
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	8
1.1. Виховання морально-етичних якостей особистості як психолого-педагогічна проблема.....	8
1.2. Вікові особливості виховання морально-етичних якостей у молодших школярів.....	13
1.3. Форми та методи організації морально-етичного виховання у Новій українській школі.....	34
Висновки до I розділу.....	62
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	63
2.1. Організація дослідження морально-етичних якостей особистості учнів початкової школи.....	63
2.2. Методика формування морально-етичних якостей особистості учня початкових класів.....	70
2.3. Аналіз та узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи.....	85
Висновки до II розділу.....	88
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92

ВСТУП

Сучасна освіта XXI століття серед головних пріоритетів вбачає виховання гуманної особистості, що керується принципами взаєморозуміння й співробітництва. Загальносвітові тенденції ставлять перед людиною завдання щодо становлення у неї системи ціннісних орієнтацій та морально-етичних якостей. Серед основних якостей такої особистості виступають доброта, ширість, дружелюбність, відповідальність, щедрість. Внаслідок цього, підвищується роль морально-етичного виховання сучасної системи освіти. Традиції виховання в Україні опиралися, перш за все, на формування гуманістично-спрямованих якостей молодого покоління.

За твердженнями науковців, молодший шкільний вік є сензитивним періодом для формування морально-етичних якостей особистості, адже цей віковий етап закладає основи моральної вихованості особистості. За дослідженнями психологів, таких як І. Бех, Л. Виготський, Л. Лохвицька, О. Кононко та ін., саме початок молодшого шкільного віку дозволяє дитині виявляти здатність усвідомлювати себе і своє місце у суспільному житті, вона прагне поводитися відповідно до норм моралі не лише тому, що цього потребують дорослі (вчителі, батьки), а й тому, що це приносить їм задоволення.

На законодавчому рівні основи морально-етичного виховання молодших школярів регламентують: Закон України «Про загальну середню освіту» (2012 р.), «Про освіту» (1991 р.), «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст.», Національна програма виховання «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх шкіл України» (2014 р.), Державний стандарт початкової освіти зі змінами (від 24.07.2019 р.), Концепція Нової української школи, Типові освітні програми для 1-4 класів та інші нормативно-правові документи.

Численні наукові дослідження з вищезначеної проблеми показали, що феномен «мораль» аналізувався багатьма науковцями, зокрема М. Вебер,

Т. Гоббс, Дж. Лок, Б. Спіноза, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, моральність О. Титаренко, О. Сухомлинський, П. Юрченко, моральні цінності Ю. Габермас, Е. Фромм, М. Гайдегер, Г. Гачев, В. Соловйов, В. Розанов, М. Бердяєв, Г. Мюррей, В. Франкл, А. Маслоу, моральна вихованість С. Русова, І. Бех, моральна саморегуляція Л. Божович, Т. Гаврилова, О. Богданова, Р. Павелків, моральна свідомість та самосвідомість І. Бех, М. Боришевський, І. Булах, О. Дробницький, С. Максименко, В. Москалець, М. Савчин, П. Якобсон.

Демократизація та гуманізація освіти, надання їй державно-національного характеру, а також необхідність формування цілеспрямованої стратегії розвитку особистості вимагає від педагогічної науки пошуку нових шляхів якісного вдосконалення виховання, зокрема морально-етичного, формування морально-етичних якостей молодших школярів, оскільки саме молодший шкільний вік є особливим етапом у формуванні ставлення людини до навколишнього світу. що й зумовило вибір теми дослідження **“Виховання морально-етичних якостей особистості учня початкової школи в умовах Нової української школи”**.

Об’єкт дослідження: процес морально-етичного виховання учнів початкової школи.

Предмет дослідження: форми та методи виховання морально-етичних якостей особистості учня початкової школи.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та запропонувати шляхи удосконалення процесу морально-етичного виховання учнів початкової школи в умовах Нової української школи.

Гіпотеза дослідження – ефективність формування морально-етичних якостей учнів початкової школи підвищиться в разі удосконалення процесу морально-етичного виховання шляхом застосування певного комплексу форм та методів роботи.

Завдання дослідження:

1. З’ясувати стан проблеми виховання морально-етичних якостей молодших школярів у педагогічній теорії та практиці.

2. Визначити вікові особливості формування морально-етичних якостей в учнів початкових класів.

3. Виявити реальний рівень сформованості морально-етичних якостей учнів початкових класів.

4. Запропонувати шляхи удосконалення процесу морально-етичного виховання учнів початкової школи в умовах Нової української школи.

Для досягнення поставленої мети й розв'язання вищезазначених завдань були використані: *теоретичні методи* – вивчення й аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування морально-етичних якостей особистості молодшого школяра; конкретизація та узагальнення теоретичних положень задля аналізу наукового тезаурусу дослідження; *емпіричні методи* – анкетування, бесіда, опитування, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) для визначення найбільш ефективних форм, методів і засобів морально-етичного виховання молодших школярів.

Методологічною основою дослідження є теорія наукового пізнання, концептуальні положення психології й педагогіки про формування морально-етичних засад особистості, концептуальні положення теорії морального становлення учнів початкової школи, психолого-педагогічні засади морального виховання учнів початкової школи.

Теоретичну основу дослідження становлять: праці вітчизняних і зарубіжних філософів і педагогів з проблем морально-етичного виховання особистості (М. О. Бердяєв, П. П. Блонський, А. М. Богущ, В. П. Вахтеров, О. І. Вишневський, В. Гегель, Г. Гельвецій, І. Герберт, О. В. Духнович, І. Кант, Я. А. Коменський, А. С. Макаренка, І. Огієнко, Й. Песталоцці, С. Ф. Русова, Ж.-Ж. Руссо, Г. С. Сковорода, М. Стельмахович, В. О. Сухомлинський, Л. М. Толстой, К. Д. Ушинський та ін.); психолого-педагогічні дослідження щодо сензитивності молодшого шкільного віку до набуття рис моральної особистості (Ш. О. Амонашвілі, І. Д. Беха, Л. С. Виготського, О. В. Матвієнко, О. Я. Савченко та ін.); положення Закону

України “Про освіту”, Державної національної програми “Освіта (Україна XXI століття)”, Національної програми “Діти України”, Концепції національно-патріотичного виховання “Громадянин України III тисячоліття”, Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, “Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті”, Програми “Нова українська школа у поступі до цінностей” Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України.

Практичне значення дослідження. Матеріали дослідження можуть бути використані вчителями-класоводами, вихователями, батьками як у навчально-виховному процесі початкової школи, так і в позанавчальний час; у процесі написання посібників з морального виховання молодших школярів, підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на наукових і науково-практичних конференціях, семінарах – науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2019-2020 навчальному році (23-24 вересня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський) «Інтерактивні технології у морально-етичному вихованні молодших школярів»; всеукраїнській онлайн-конференції “Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи” (15-16 жовтня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський) «Виховання морально-етичних якостей молодших школярів на прикладі відеороликів»; всеукраїнській інтернет-конференції „Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи“ (24-25 жовтня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський) «Особистісно-орієнтована технологія в моральному вихованні молодших школярів в контексті Нової української школи»; Педагогічних читаннях, присвячених дню народження В.О. Сухомлинського “Ідеї Василя Сухомлинського в сучасній освіті: досвід і перспективи” (5-6 жовтня 2020 року) «Роль казок Василя Сухомлинського в процесі виховання морально-етичних якостей дітей молодшого шкільного віку»; всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Інновації в освіті:

здобутки та перспективи» (27 листопада 2020 р., м. Умань) «Моральне виховання особистості: ціннісний аспект».

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2019-2020 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в статтях: «Моральне виховання як складова процесу формування всебічно розвиненої особистості» у збірнику матеріалів II науково-практичної конференції наукових праць «Теоретичні та практичні аспекти розвитку педагогічної освіти в Україні» (2020); «Теоретичні аспекти формування морально-духовних цінностей учнів початкової школи» у збірнику матеріалів II науково-практичної конференції наукових праць «Інновації в освіті: сучасні методики та їх практичне застосування» (2020).

Матеріали дипломної роботи обговорювалися на засіданні кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі представлено теоретичне узагальнення та запропоновано практичне розв'язання наукової проблеми виховання морально-етичних якостей молодших школярів, що полягає в теоретичному обґрунтуванні та запропонуванні шляхів удосконалення процесу морально-етичного виховання учнів початкової школи в умовах Нової української школи. Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків:

1. З'ясувати стан проблеми виховання морально-етичних якостей молодших школярів у педагогічній теорії та практиці.

2. Визначити вікові особливості формування морально-етичних якостей в учнів початкових класів.

3. Виявити реальний рівень сформованості морально-етичних якостей учнів початкових класів.

4. Запропонувати шляхи удосконалення процесу морально-етичного виховання учнів початкової школи в умовах Нової української школи.

1. Проаналізовано філософську, психолого-педагогічну літературу та результати теоретико-експериментальних досліджень педагогів науковців з досліджуваної проблеми. Зазначено, що процес формування морально-етичних якостей викликав інтерес та значну увагу до дослідження фахівців різних галузей. Теоретичний аналіз процесу виховання морально-етичних якостей дав змогу з'ясувати сутність досліджуваного поняття та уточнити його зміст. Під моральними якостями ми розуміємо сукупність істотних моральних властивостей особистості, які проявляються в по відношенню особистості до суспільства, до оточуючих людей та до самої себе у процесі виконання соціальних обов'язків. Обґрунтовано, що основні завдання процесу формування моральних якостей учнів початкової школи полягають в: формуванні досвіду поведінки молодшого школяра, яка відповідатиме

прийнятим у суспільстві морально-етичним нормам; вихованні внутрішньої потреби взаємодіяти у суспільстві за принципами загальнолюдської моралі.

2. З'ясовано, що молодший шкільний вік є сензитивним віковим періодом для процесу виховання морально-етичних якостей особистості, тому що учні початкової школи виявляють схильність до інтенсивного засвоєння моральних норм та знань саме у процесі навчально-пізнавальної діяльності. До цього їх спонукає обмежена обізнаність у цій галузі та потреба діяти відповідно до вимог, які ставить перед людиною суспільство, а зміст уроків з навчальних предметів початкової школи мають такі форми і засоби виховання, застосування яких дозволяє підвищити рівень моральної культури учня.

3. Виявлено рівень сформованості морально-етичних якостей учнів початкових класів. Результати констатувального експерименту показали, що в учнів контрольної і експериментальної груп приблизно однаковий рівень морально-етичних якостей. Значна частина учнів перебуває на низькому рівні, що становить 33,4%, 46,6% на середньому, 20% - високому рівні.

4. Запропоновано шляхи удосконалення процесу морально-етичного виховання учнів початкової школи в умовах Нової української школи, до яких належать застосування групи методів: практичне залучення дитини до конкретних правил поведінки; оволодіння моральними нормами у спільній діяльності; роз'яснення контеретних норм і правил; етичні бесіди тощо. Результати проведеної експериментальної роботи засвідчили позитивну динаміку у досліджуваних експериментальної групи щодо підвищення рівня розвитку їх морально-етичних якостей. У показниках досліджуваних контрольної групи статистично значущих змін не виявлено. Це показало ефективність впроваджених методів щодо виховання морально-етичних якостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аліксійчук О. С. Морально-естетичне виховання учнів початкових класів засобами української народної музики / О. С. Аліксійчук; Кам'янець-Поділ. держ. ун-т. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. держ. ун-т, інформ.-видав. вид-ня, 2004. – 123 с.
2. Бабій І. В. Моральне виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки. Дис. канд. пед. наук спец.: 13.00.07 – теорія і методика виховання / Бабій Інна Володимирівна. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2012.– 241 с.
3. Бакуліна С.Ю. Виховання моральних почуттів молодших школярів засобами казок народів світу... канд. пед. наук: 13.00.07 / Ін-т пробл. виховання АПН України. — К., 2000.
4. Баранова И.В., Гупта С.Р., Фигина Е.Н. Нравственные ценности. Развивающая программа для младших школьников. Методическое пособие для младших школьников. – М.: Генезис, 2004. – 144с.
5. Басюк Н. Орієнтири вчителя у моральному вихованні молодших школярів / Рідна школа. – 2007. – №3. – С.21-22.
6. Білоусова В.О. Теорія і методика гуманізації відносин старшокласників у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи. – К.: ІЗМН, 1997. – 192с.
7. Беднаржава Т. Августин Волошин – державний діяч, педагог-мислитель. Л., 1995
8. Бех І. Д. Виховання особистості : підруч. для вищих навч. закл. / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 840 с
9. Болдырев Н.И. Нравственное воспитание школьников (Вопросы теории) М.: Педагогика, 1979, - 224с.
10. Божович Л.І., Коннікова Т.Є. Моральне формування особистості школяра в колективі. - М., 2000р

11. Боришевський М.Й. Особистість у вимірах самосвідомості: [монографія] / М.Й. Боришевський. – Суми: Видавничий будинок «Еллада», 2012. – 608 с.
12. Братусь Б.С. Нравственное сознание личности (психологическое исследование) / Б.С. Братусь. – М.: Знание, 1985. – 64 с.
13. Виховання в школі / Упоряд. В.Варава, В.Зоц. – К.: Ред. Загальнопед. Газ., 2003. – 128с.
14. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник. 2-ге видання. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. : К.: Каравела. – 2008, с.400
15. Выготский Л.С. Исследование развития научных понятий в детском возрасте // Собр. Соч.: в 6 т. – М.: Педагогика, 1982. – Т2.
16. Вознюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід: монографія / О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 684 с.
17. Гуманистическое воспитание школьников/ Межвузов. сборник научных трудов. – Казань, КГПИ, 1983, 164с.
18. Галян О. Молодші школярі: вікові аспекти виховання. / О. Галян // Навчальний посібник з педагогічної психології для студентів педагогічних спеціальностей ОКР «Бакалавр» - Дрогобич: Редакційновидавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2009. – 46с.
19. Дробницкий О. Г Моральная философия: Гардарики, 2002. — с. 523
20. Жуковський В. М., Москальова Л. Ю. Теорія і методика викладання предметів духовно-морального спрямування у середніх загальноосвітніх закладах. Навч. посіб. / В. М. Жуковський, Л. Ю. Москальова. – Острого: Вид-во Національного ун-ту «Острозька академія», 2013. – 364 с. 38.
21. Закон України «Про освіту» №1060-ХІІ. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 34, ст. 451.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (дата звернення 2.12.2019).

22. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії / І.А. Зязюн. – Черкаси: ЧПУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. – 698 с.
23. Зеньковский В.В. Психология детства. – М.: Академия, 1996. – 347с.
24. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навч. посібник / С.Г.Карпенчук. – К.: Вища школа, 2005. – 215 – 240 с.
25. Коваленко Є. І., Пінчук І. М. Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової / За ред. Є. І. Коваленко. Ніжин, НДПІ, 1998. 214 с.
26. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Словарь по педагогике. Москва : ИКЦ «МарТ» ; Ростов н/Д : Издательский центр «МарТ», 2005. 448 с.
27. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения. Москва : Учпедгиз, 1955. 651 с.
28. Кон И. С. Психология ранней юности : книга для учителя. Москва : Просвещение, 1989. 255 с. 183
29. Кондратюк О. П. Професійний розвиток особистості учня в системі професійно-технічної освіти : науково-методичні рекомендації. Київ : ТОВ «ІнфоДРУК», 2003. 32 с.
30. Кондратюк О. П. Соціальний розвиток особистості як важливе завдання виховної роботи профтехучилищ. Педагогічний процес: теорія і практика : наукові записки. Київ : ПП «ЕКМО», 2002. Випуск 1. С. 67-73.
31. Колкунова В. В. Рівні, показники та критерії моральної вихованості особистості у поліетнічному середовищі / В. В. Колкунова // Педагогічний альманах: [зб. наук. праць / наук. ред. В. В. Кузьменко та ін.]. – Херсон : РІПО, 2009. – Вип. 4. – 29–36 с.
32. Коменский Я.А. Материнская школа //С сокращ., привод. по книге: Я.А.Коменский. Учитель учителей. Избранное. - М.: Карапуз, 2008. - С. 288.
33. Кондратюк О. Методика екологічного виховання у початковій школі // Початкова освіта. – 2003. – № 6. – С. 18-22

34. Костюк Г.С. Навчання і психічний розвиток учнів//Навч.-вихов. І псих. Розв. Особист. / за ред. Л.М.Прокоієнко К, 1989
35. Кузнецова О.А. Педагогічні умови формування моральної поведінки молодших школярів: Наукове видання. – Миколаїв: Вид-во «ІЛІОН», 2004. – 154с.
36. Лебідь І.В. Функціонування моральних цінностей у аспекті особистісно зорієнтованого виховання // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді) / Зб. наукових праць. – К.: Пед.думка, 2000. – К. 2. – 109-113 с
37. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: [навч. посіб.] / В.І.Лозова, Г.В.Троцько. – Х.: «ОВС», 2002. – 400 с.
38. Лохвицька Л. В. Базові теорії морального розвитку особистості у зарубіжній психології. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 1 (46). С. 196-204.
39. Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 128 с.
40. Макаренко А.С. Соч. М.: АПН РСФСР, 1957. Т.5.
41. Маценко. Ж. Мальовнича стежина до людяності // Початкова школа. – 2005. – № 7. – С. 46-50
42. Мащак С. О. Моральний розвиток молодшого школяра як соціальнопсихологічна проблема / С.О. Мащак // Моральна свідомість та самосвідомість особистості: [монографія] / за ред. проф. М.В. Савчина, доц. І. М. Галяна. – Дрогобич, 2009. – С.64-117
43. Момотюк Л. Б. Виховання громадянськості молодших школярів: сутність і особливості // Теоретичні питання освіти, культури та виховання: Зб. наук. пр.– Вип. 19.– Київ: КДЛУ, НМАУ, 2002. – С.131- 135

44. Обухова Л.Ф. Возрастная психология. – М.: Педагогическое общество России, 2001. – 360 с.
45. Падалка О.С. Педагогічні технології: навч. посібн./ О.С.Падалка, А.С.Нісімчук, І.О.Смолюк, О.Т.Шпак. – К.: Укр. Енцикл. Ім.. М.П.Бажана, 1995. – 256с.
46. Помиткіна Л. В., Помиткін Е. О. Уроки психології для учнів початкової школи: навч. –метод. посібник / Л.В. Помиткіна, Е.О. Помиткін. – К.: Освіта України, 2011. – 244 с.
47. Практикум з педагогіки : навчальний посібник : / за заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. Видання 4-те – Житомир : Житомир. держ. ун-т, 2005. – 482 с.
48. Рубинштейн С. Л. Психолого-педагогические проблемы нравственного школьников. – М.: Просвещение, 1981.
49. Савчин М. В. Вікова психологія: навчальний посібник / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – К.: Академвидав, 2005. – 360 с. , с.141
50. Сіданіч І. Л. Духовно-моральне виховання дітей у вітчизняній школі (XX – початок XXI ст.): монографія / І.Л. Сіданіч; НАПН України Ун-т менедж. освіти. - К. : ТОВ "НВП" Інтерсервіс, 2013. – 464 с.
51. Сіданіч І. Л. Педагогічні технології духовно-морального виховання дітей в історії вітчизняної педагогіки і школи / І. Л. Сіданіч // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Психологія і педагогіка . - 2014. - Вип. 27. - 125-132 с.
52. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія /О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
53. Специальная педагогика: Учебн.пособие для студентов высш.пед.учебн.заведений / Под ред. Н.М. Назоровой. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 304 с.
54. Сущенко А.В. Виховання гуманних стосунків у шкільному педагогічному процесі. Дис. Канд.. пед К. 1997, 195с

55. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю //Вибр. тв.:У 5 т. - К., Рад. школа, 1976. - С. 610.
56. Сухомлинська О. В. Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України // Шлях освіти. – 1998. – №3. – 2-5 с.
57. Сухомлинський В. А. Вибрані педагогічні твори / Сухомлинський В.А. – М., 1980р.
58. Сухомлинський В.О. Павлинська середня школа// Вибрані твори: у 5 т. / Сухомлинський В.О. – К., 1976-1977. – Т.4. – 175 с.
59. Тадеєва І. М. Організаційно-педагогічне забезпечення формування гуманності у молодших школярів // Збірник праць молодих науковців університету. – Рівне: „Тетіс”, 2002.- 67-73 с.
60. Тадеєва І. М. Особливості формування гуманістичних якостей особистості молодших школярів під час вивчення предметів гуманітарного циклу // Психолого-педагогічні основи гуманізації виховання і навчання в школах і вищих навчальних закладах: Збірник наукових праць Рівненського економіко-гуманітарного інституту. - Рівне: “Тетіс”.-2000.-С.451-455
61. Тарасенко Г.С. Дивосвіт. Технологія естетико-екологічного виховання. – 2 вид., із. змін. – К.: Рута, 2000. – 208с.
62. Тимченко Н. С. К вопросу о нравственно-этической подготовке будущих работников таможенной службы / Н.С. Тимченко //Вісник Дніпропетровського університету: Педагогіка і психологія. – Вип. 7. – Вид-во ДНУ, 2001. – 138–142 с.
63. Тофтул М. Г. Мораль і етика – К.:Видавничий центр «Академія». – 2009. – С. 125.
64. Тхоржевська Т. Д., Міщишин І.Я., Щербяк Ю.А. Теоретико-методичні основи християнської педагогіки. Історико-педагогічний аспект: Монографія: Ч.І. –Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 480 с.
65. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання /К.Д.Ушинський// Вибр. Пед. твори: 2-х т. – К.: Рад. школа, 1983. – Т.1. – 488с.

66. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. посібник для студентів вищих пед.закладів освіти.– Тернопіль:Навчальна книга–Богдан, 1997. – 192 с.
67. Философский словарь / [под ред. М. М. Розенталя]. – 3-е изд. – М.: Политиздат, 1972. – 496 с
68. Чепіль М. М., Дудник Н. З. Педагогічні технології / М. М. Чепіль, Н. З. Дудник // Навч. посіб. – К. «Академвидав», 2012. – 224 с.
69. Червінська І. Б. Теоретико-методичні засади виховної роботи в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. / Інна Червінська, Світлана Довбенко. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2012. – 515 с.
70. Чернілевський Д.В. Духовна культура особистості: навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. – Вінниця: АМСКП, 2010. – 460 с.
71. Чорна О.О. Виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей: методичні рекомендації для вчителів початкової школи та батьків / О.О. Чорна. — Умань : РВЦ „Софія”, 2009. — 40 с.
72. Ушинський К.Д. Человек как предмет воспитания. Собр. Соч. – Т9. – Т2.
73. Фрейд З. Психология бессознательного – М.: Просвещение 1990. – 448с.
74. Фридман Л.М., Волков К.М. Психологическая наука учителю. – М., 1985. - 211с.
75. Харламов И.Ф. Педагогика: учеб. пособ. / И.Ф.Харламов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. Шк., 1990.- 576с.
76. Шагай Н.М. Формування моральних якостей молодших школярів – важлива передумова становлення громадянина // Особистісно орієнтовані педагогічні технології у початковій освіті: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (4-5 травня 2006 р.)Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка, 2006. – 59-63 с. 22

77. Шкиренко Е. В. Психологические особенности формирования духовных ценностей у будущих профессионалов. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. Москва, 2013. № 8(55). С. 367-370.

78. Шрейдер Ю.А. Этика. Введение в предмет / Ю.А.Шрейдер – М.: Педагогика, 1998. – 346 с. Южевич В. Моральне виховання в школі і поза нею. // Родина і школа. – 1999. – № 3. – 19-22 с..

79. Шульга Л. Діагностика сформованості моральних переконань в учнів початкових класів // Початкова школа. - №2., 2005 – с.4.

80. Юнацкевич П.И., Чигирев В.А., Савенко И.В., Ведмецкая Л.В. Нравственное развитие взрослого человека: основные понятия. Терминологический словарь. - СПб.: ИОВ ПАНИ, 2009 – 44 с.

81. Щербяк Ю. А. Система морального виховання учнів загальноосвітніх шкіл Галичини (1900–1939 рр.) : автореф дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01. Івано-Франківськ, 2000. 20 с.

82. Шкиренко Е. В. Психологические особенности формирования духовных ценностей у будущих профессионалов. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. Москва, 2013. № 8(55). С. 367-370.

83. Шпрангер Е. Два види психології. Хрестоматія з історії психології / за ред. П. Я. Гальперіна, А. Н. Ждан. Москва : Изд-во МГУ, 1980. С. 286-300.

84. Ягупов В. В. Морально-психологічне забезпечення : курс лекцій. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський універсал», 2002. 349 с.

85. Якобсон П.М. Эмоциональная жизнь школьника, М, «Просвещение», 1966.

86. Яновская М. Г. Эмоционально-ценностные технологии нравственного воспитания. Киров : Изд-во ВГПУ, 1998. 93 с.

87. Ясякевич Г.С. Формирование гуманист отношений младш Школьник во внеучебной деятельности / дис канд. Пед наук . К., 1997

88. Яновська М.Г. Моральне виховання і емоційна сфера особистості // Класний керівник. 2003. - № 4 - 24-29 с.. 108. Яременко П. С. Морально-духовне виховання сучасної молоді / П.С.Яременко – К. : Лібра, 2010. – 167 с.

